

**Skolelevers drogvanor
i Östersunds kommun
2012**

Dnr: LS/348/2013

Ansvarig: Ronny Weylandt, Folkhälsocentrum, Jämtlands läns landsting

Handläggare: Anna Werme, Folkhälsocentrum, Jämtlands läns landsting

www.jll.se/folkhalsa

Foto: Jörgen Wiklund/bildarkivet.se

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	5
1.1	ANDT-strategin	5
1.2	Styrdokument i Jämtlands län	6
2	SYFTE.....	6
3	METOD.....	7
3.1	Undersökningens upplägg och genomförande	7
3.2	Bortfall	7
3.3	Tolkning av resultat	8
3.4	Begränsningar	8
4	RESULTAT.....	9
4.1	Tobak.....	9
4.1.1	Rökning och snusning.....	9
4.1.2	Vill sluta med tobak.....	10
4.1.3	Vattenpipa	11
4.2	Alkohol	11
4.2.1	Alkoholkonsumenter och alkoholmängd	11
4.2.2	Typ av dryck	12
4.2.3	Problem i samband med alkohol	13
4.2.4	Bjuden hemma.....	14
4.3	Narkotika, dopning och spel	14
4.3.1	Narkotika	14
4.3.1.1	Narkotikatyp och frekvens	15
4.3.2	Dopning, sniffning/boffning och läkemedel.....	16
4.3.3	Spel.....	16
4.4	Debutålder och tillgänglighet.....	17
4.4.1	Debutålder	17
4.4.2	Tillgänglighet	17
4.5	Riskuppfattning/Attityder	18
4.5.1	Elevernas riskuppfattning	18
4.5.2	Elevernas uppfattning om föräldrar/vårdnadshavares attityder	21
4.6	Sambandsanalyser mellan olika droger – i länet	22
5	DISKUSSION MED BEHOVSANALYS.....	25

5.1	Tobak.....	26
5.2	Alkohol	26
5.3	Narkotika och dopning.....	27
5.4	Attityder	28
5.5	Samband	29
5.6	Särskilt angelägna områden	29
6	REFERENSER	30

1 INLEDNING

Denna rapport baseras på resultat från enkätundersökningen 'Skolelevs drogvanor 2012' och redovisar ett nuläge över drogvanor i årskurs 9 samt år 2 på gymnasiet i Östersunds kommun. Rapporten bidrar även med en behovsanalys med förslag på prioriterade områden för fortsatt drogförebyggande arbete.

1.1 ANDT-strategin

I Sverige har beräkningar gjorts av några olika riskfaktorers betydelse för den samlade sjukdomsbördan i landet (www.andt-strategin.info). Dessa beräkningar visar att alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT) grovt räknat står för ungefär 15 procent av den totala sjukdomsbördan för män och cirka 9 procent för kvinnor. Hänsyn har då inte tagits till effekterna av ett ökat blandmissbruk. Bakom dessa siffror finns stora problem och lidande för de individer som brukar eller missbrukar ovannämnda droger samt för människor i deras omgivning och sjukdomsbördan innebär även stora kostnader för samhället.

I mars 2011 antog riksdagen propositionen 'En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken' (Regeringen, 2011). Strategin anger mål, inriktning och prioriteringar för samhällets insatser inom ANDT-området under åren 2011–2015 och innefattar bland annat tillgänglighetsbegränsning, tillsyn samt lokalt förebyggande verksamhet. Genom strategin vill regeringen skapa långsiktighet, samverkan mellan aktörer i samhället och betona det gemensamma ansvaret. I strategin presenteras det övergripande målet för ANDT-politiken: *ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk.*

Målet innebär:

- nolltolerans mot narkotika och dopning
- att minska allt tobaksbruk och förhindra att minderåriga börjar använda tobak
- att förhindra all skadlig alkoholkonsumtion bland annat genom att minska konsumtionen och skadliga dryckesvanor.

Strategin innehåller även sju långsiktiga mål, varav ett är särskilt aktuellt i samband med denna drogvanundersökning. Mål 3 uttrycker att *antalet barn och unga som börjar använda narkotika och dopningsmedel eller debuterar tidigt med alkohol eller tobak ska successivt minska.* Under detta mål finns ett antal prioriterade mål formulerade:

- minska nyrekrytering till narkotika- och dopningsmissbruk
- utveckla metoder för att barn och ungdomar inte ska börja använda tobaksprodukter
- ökad användning av befintliga verk samma metoder för att skjuta upp alkoholdebuten och minska den skadliga alkoholkonsumtionen
- en hälsofrämjande skola
- ett ökat deltagande av föräldrar, idéburna organisationer och näringsliv i det förebyggande arbetet

1.2 Styrdokument i Jämtlands län

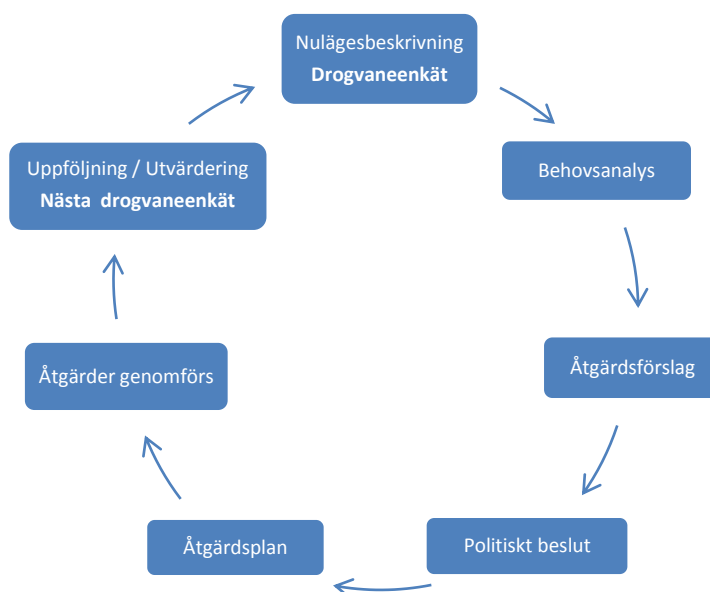
I Jämtlands län pågår sedan 2006 en aktiv mobilisering mot alkohol, narkotika, dopning, tobak och brottslighet, som går under namnet 'Mobilisering mot droger' (Mobilisering mot droger, 2013). Arbetet sker i bred samverkan mellan olika aktörer i samhället. Ett syfte med mobiliseringen är att ge barn och unga i länet en bra start i livet med tillgång till miljöer fria från alkohol, tobak och narkotika. I programförklaringen för 2013 uttrycks att arbetet ska ske genom att påverka attityder, föräldrastöd, riktade insatser samt att begränsa tillgängligheten.

Även den gemensamma folkhälsopolicyn i Jämtlands län 2011-2015, 'Vår hälsa – länets möjlighet', betonar vikten av samverkan mellan aktörer och att särskilt fokusera på barn och ungdomar. Att skapa trygga uppväxtvillkor för länets barn och unga är ett av policyns fyra utvecklingsområden.

2 SYFTE

Syftet med föreliggande rapport är att fungera som ett trovärdigt underlag för diskussion bland politiker och verksamhetsföreträdare på kommunal och regional nivå, men också inom förenings- och näringsliv. Syftet med rapporten är vidare att:

- ge en nulägesanalys om drogvanesituationen i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Östersunds kommun
- ge stöd för att fatta beslut och göra prioriteringar gällande förebyggande åtgärder inom ANDT-området (figur 1)
- ge förutsättningar för samverkan kring skolelevers hälsa
- stimulera vilja till fördjupad kunskap

Figur 1. Arbetsprocess där drogvaneundersökningen utgör en viktig del i form av kartläggning av nuläget samt som verktyg vid uppföljning/utvärdering.

3 METOD

3.1 Undersökningens upplägg och genomförande

Varje år genomför Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) enkätundersökningen 'Skolelevers drogvanor' på ett riksrepresentativt urval av eleverna i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Sverige. År 2012 beslutades länsgemensamt om att genomföra drogvaneenkäten som en totalundersökning i Jämtlands län, vilket innebär att alla elever i nämnda årskurser i länet erbjöds delta. Resultaten baseras således inte enbart på ett urval av eleverna och kan därmed bidra till en mer tillförlitlig bild av drogsituationen bland elever i Östersunds kommun och i Jämtlands län. Fortsatta totalundersökningar i länet är planerade att genomföras vart tredje år.

Enkäten¹, som innefattar 61 frågor om tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel samt några bakgrundsfrågor, besvarades under vecka 11-14 2012. Eleverna besvarade enkäten i klassrummen under skrivningsliknande förhållanden och för att deras anonymitet skulle vara skyddad fick de själva stoppa formuläret i ett kuvert som de sedan klistrade igen.

Processen kring enkätundersökningen i Jämtlands län har samordnats av Folkhälsocentrum, Jämtlands läns landsting, som också bearbetat materialet. Arbetet har skett i nära samarbete med länets kommuner, Länsstyrelsen Jämtlands län samt Regionförbundet Jämtlands län. Gemensamma workshops och analysträffar har genomförts där resultaten har diskuterats och problematiserats och slutligen resulterat i ett antal förslag på särskilt angelägna områden för länet och för respektive kommun att lägga fokus på i sitt arbete.

3.2 Bortfall

Ett problem i samband med enkätundersökningar är bortfallet, d.v.s. de personer som skulle ha besvarat formuläret men som av olika skäl inte deltog i undersökningen. I denna undersökning finns två typer av bortfall, där den ena typen utgörs av de klasser som av olika skäl inte deltog i undersökningen och den andra typen utgörs av de elever som var frånvarande i samband med datainsamlingen. Bortfallet på klassnivå redovisas i tabell A nedan.

	Årskurs 9	Gymnasiet år 2
Antal klasser i urvalet	31	59
Antal klasser som ej deltagit	0	4
Bortfall på klassnivå, procent	0	7

Tabell A. Antal klasser i urvalet och antalet klasser som ej deltagit samt bortfallet på klassnivå i procent i Östersunds kommun.

I tabell B presenteras antalet bearbetade formulär samt bortfallet på individnivå i respektive årskurs.

¹ Enkäten går att finna på www.jll.se/folkhalsa

	Årskurs 9	Gymnasiet år 2
Pojkar	232	429
Flickor	259	441
Bortfall på individnivå, procent	16	20

Tabell B. Antalet bearbetade formulär samt bortfallet på individnivå i procent i Östersunds kommun.

I gymnasiet år 2 har fem formulär sorterats bort eftersom de av CAN bedömts vara skämtsamt eller överdrivet ifyllda. Totalt² har 492 enkäter i årskurs 9 och 871 enkäter i gymnasiet år 2 bearbetats.

3.3 Tolkning av resultat

I rapporten redovisas resultaten i stor utsträckning uppdelade efter kön men även för totala gruppen elever i respektive årskurs. Jämförelser mellan årskurserna förekommer också.

I de flesta figurer och tabeller redovisas andelar i procent beräknade på totalmaterialet, d.v.s. samtliga elever i respektive grupp. I dessa fall redovisas inga bastal för procentberäkningarna, utan antalet elever framgår i tabell B ovan. Då procentberäkningarna endast avser en begränsad del av eleverna (t.ex. endast de elever som någon gång har använt narkotika) redovisas detta och i stor utsträckning även hur många individer den aktuella andelen motsvarar. I vissa fall avser procentberäkningarna ytterst få individer och sådana figurer/tabeller ska tolkas med försiktighet då varje individ utgör en stor andel och får stort genomslag.

Redovisningen avser samtliga elever som skulle ha besvarat respektive fråga. Detta innebär att andelen som hoppat över en fråga också ingår i totalen. Alla data redovisas avrundade till hela procenttal och på grund av detta kan det ibland förekomma att de sammanslagna andelarna inte blir exakt 100 procent.

3.4 Begränsningar

Eleverna i länet har i redovisningen av denna enkätundersökning delats in utifrån skolkommun. Detta gör att resultaten i denna kommunrapport, främst för elever i gymnasiet år 2, även baseras på svar från elever som är folkbokförda i annan kommun men som har Östersund som sin skolkommun.

Då Östersunds kommun utgör en stor del av det totala antalet elever i länet (50 procent i årskurs 9 och 78 procent i gymnasiet år 2) är resultatet för Östersunds kommun i denna undersökning i många fall det samma som länsresultatet. Jämförelser med länet förekommer dock i denna rapport, särskilt där kommunens resultat avviker från länets resultat.

Då drogvanundersökningen anses innehålla etiskt känsliga uppgifter och syftar till att visa ungdomars drogvanor på gruppnivå, snarare än att peka ut enskilda individer, har etiska

² En elev i årskurs 9 och en elev i gymnasiet år 2 valde att inte ange något svar på frågan 'Är du man eller kvinna?' och därför är totala antalet elever fler än antalet pojkar och flickor tillsammans.

begränsningar och överväganden gjorts. Genomgående redovisas inte resultat på kommunnivå där antalet elever understiger fem individer.

Resultaten från riksundersökningen 2012 var vid skrivandet av denna rapport ännu inte publicerade och därför görs genomgående inga jämförelser med riket i denna rapport. I skrivande stund råder även ovisshet om jämförbarheten med resultaten från tidigare undersökningar, då det inför 2012 års undersökning gjordes en omfattande omarbetning av enkätformuläret. Senast en totalundersökning genomfördes i Jämtlands län var år 2008 och p.g.a. ovan nämnda omarbetning av enkätformuläret görs heller inga jämförelser mellan resultaten 2008 och 2012 i denna rapport.

4 RESULTAT

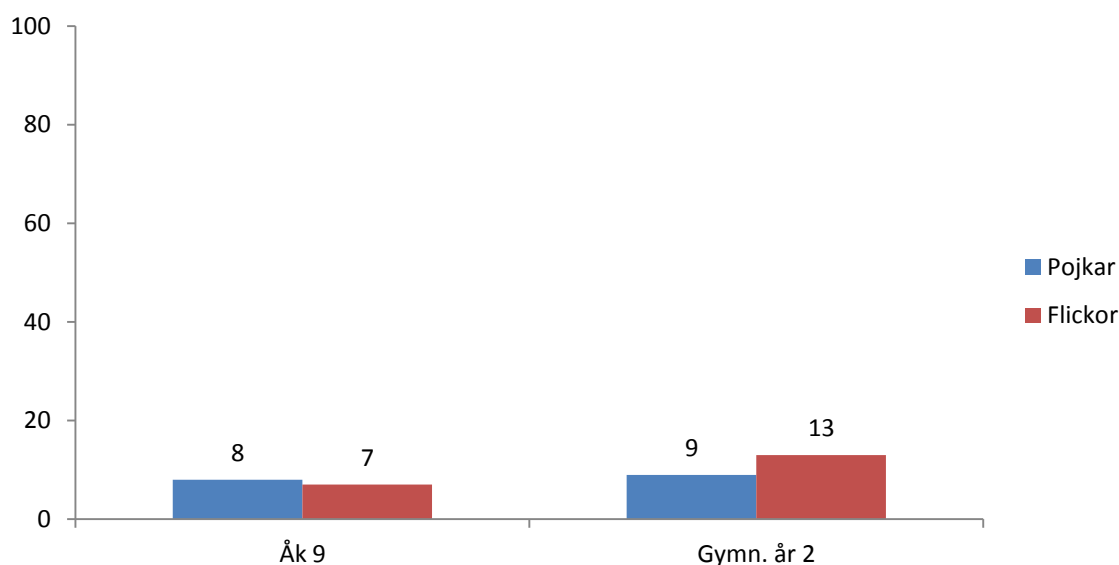
Nedan presenteras resultat från 2012 års undersökning i Östersunds kommun. Resultaten är indelade i teman/områden utifrån de olika drogvanorna, debut och tillgänglighet samt attityder och riskuppfattning.

4.1 Tobak

4.1.1 Rökning och snusning

Bland kommunens elever i årskurs 9 uppger 18 procent att de röker. Hur ofta man röker ser olika ut och 7 procent uppger att de röker varje/nästan varje dag. I gymnasiets år 2 röker 34 procent av eleverna och 11 procent röker varje/nästan varje dag. I årskurs 9 röker pojkar i något högre utsträckning än flickor medan det i andra året på gymnasiet är tvärtom (figur 2).

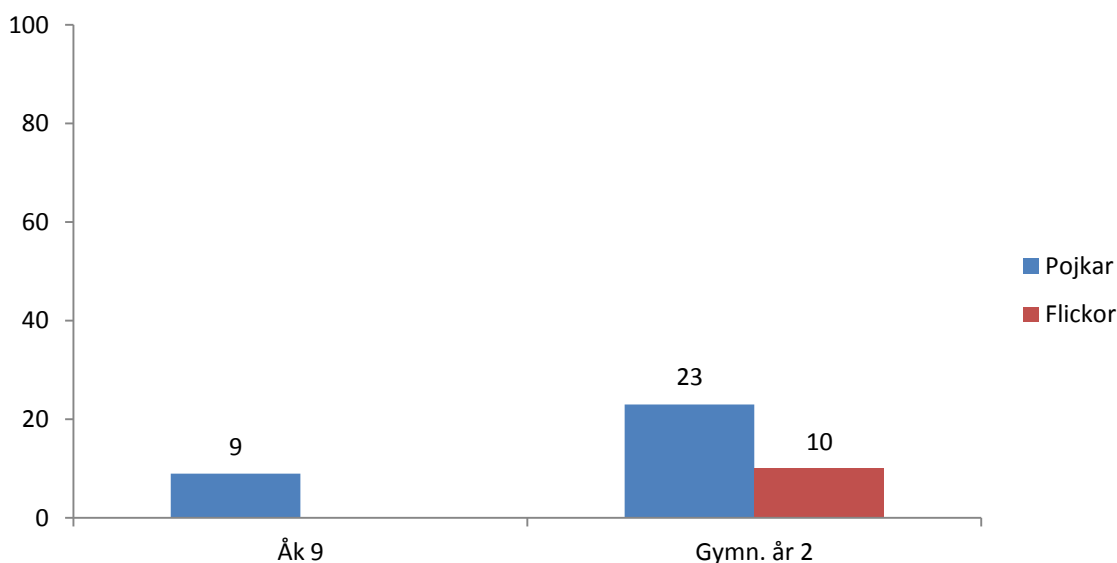
Röker varje/nästan varje dag

Figur 2. Andel (i procent) som röker varje/nästan varje dag. Uppdelat efter årskurs och kön.

I årskurs 9 uppger 10 procent att de snusar och 5 procent snusar varje/nästan varje dag, vilket är något lägre än i länet i stort. Motsvarande andelar i gymnasiet år 2 är 26 procent som snusar och 16 procent som snusar varje/nästan varje dag. Pojkarna snusar i betydligt högre utsträckning än vad flickorna gör och detta gäller båda årskurserna (figur 3). Antalet flickor i årskurs 9 som snusar varje/nästan varje dag understiger fem individer och kan därför inte redovisas.

Snusar varje/nästan varje dag

Figur 3. Andel (i procent) som snusar varje/nästan varje dag. Uppdelat efter årskurs och kön.

Om man ser till den totala tobakskonsumtionen, d.v.s. de som uppger att de röker och/eller snusar, är andelen 21 procent i årskurs 9 (24 procent i länet) och 42 procent i andra året på gymnasiet. I årskurs 9 uppger en något högre andel pojkar än flickor att de röker och/eller snusar, medan det i gymnasiet andra år inte syns någon skillnad.

Vanligaste sättet i länet att få tag på tobak är i årskurs 9 genom kompisar eller ”annan person”. I gymnasiet år 2 uppger eleverna att de antingen köper tobak själva eller att de får tag på tobak genom kompisar.

4.1.2 Vill sluta med tobak

I enkäten ställs även frågan om eleverna vill sluta med tobak och av dem som röker i årskurs 9 vill 22 procent (20 personer) sluta samt 40 procent (37 personer) sluta i framtiden. Motsvarande andelar i andra året på gymnasiet är 32 procent (97 personer) samt 39 procent (119 personer). Skillnad syns mellan könen i gymnasiet år 2, där flickor i större utsträckning än pojkar vill sluta röka.

Bland eleverna som snusar i årskurs 9 vill 16 procent (8 personer) sluta snusa samt 31 procent (16 personer) sluta i framtiden. I gymnasiet andra år vill 17 procent (40 personer) sluta samt 37

procent (86 personer) sluta i framtiden och även här syns skillnad mellan pojkar och flickor där betydligt högre andel flickor än pojkar vill sluta snusa nu eller i framtiden, 66 procent respektive 46 procent.

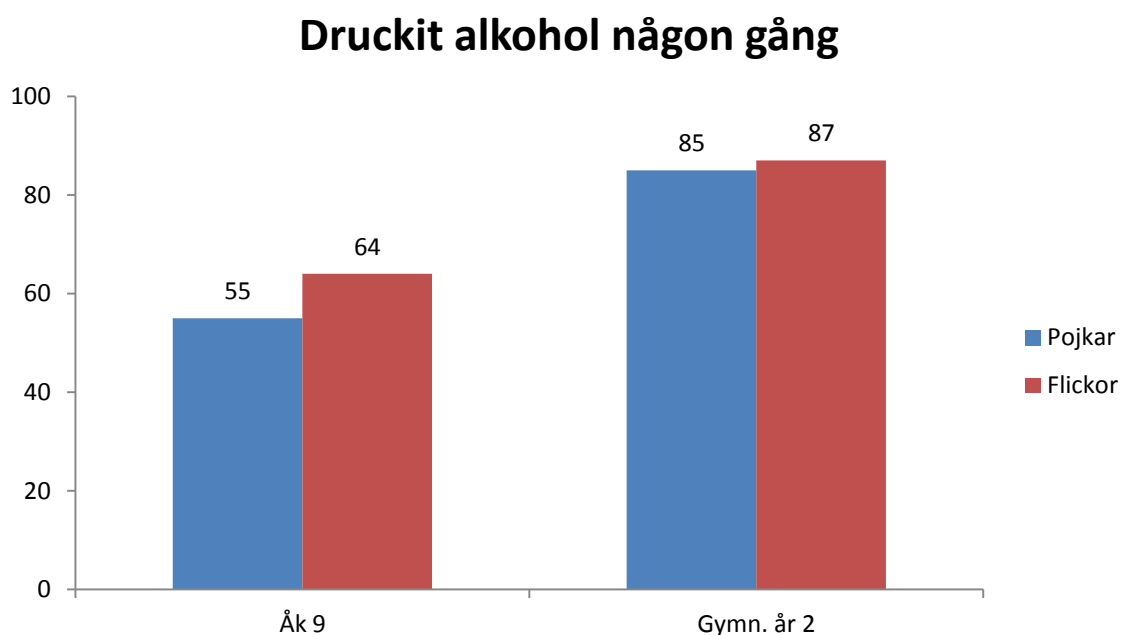
4.1.3 Vattenpipa

Sedan 2009 finns en fråga om vattenpipsrökning med i droganeundersökningen. Bland niondeklassarna i Östersunds kommun uppger 26 procent att de någon gång har rökt vattenpipa, 24 procent av flickorna och 28 procent av pojkarna. I andra året på gymnasiet har hälften av eleverna någon gång provat.

4.2 Alkohol

4.2.1 Alkoholkonsumenter och alkoholmängd

I årskurs 9 uppger 59 procent (292 personer) av eleverna i Östersunds kommun (62 procent i länet) att de någon gång har druckit alkohol. Motsvarande andel i andra året på gymnasiet är 86 procent (750 personer). I båda årskurserna uppger flickor i högre utsträckning än pojkar att de druckit alkohol (figur 4)

Figur 4. Andel (i procent) som druckit alkohol någon gång. Uppdelat efter årskurs och kön.

Det skiljer sig bland eleverna i Östersunds kommun i hur ofta de dricker alkohol och hur mycket de dricker. Den genomsnittliga årliga alkoholkonsumtionen redovisas i tabell C

	Åk 9	Gymn. år 2
Pojkar	2,00	5,31
Flickor	1,75	3,23
Totalt	1,86	4,25

Tabell C. Genomsnittlig årlig alkoholkonsumtion omräknad i antal liter 100 procentig alkohol. Uppdelat efter årskurs och kön.

I årskurs 9 är den genomsnittliga årskonsumtionen lägre i kommunen än i länet totalt, medan det i gymnasiet år 2 är tvärtom. I båda årskurserna konsumerar flickor i Östersund mer alkohol än flickor i länet i stort. Störst avvikelse från länet syns bland pojkar i gymnasiet år 2, där den genomsnittliga årskonsumtionen av alkohol i länet är 4,91 liter jämfört med kommunens 5,31.

I årskurs 9 uppger 15 procent av eleverna att de minst en gång i månaden under de senaste 12 månaderna druckit så mycket alkohol att de känt sig berusade. Motsvarande andel i gymnasiet år 2 är 45 procent. I denna årskurs är andelen något högre bland flickor än bland pojkar, 46 procent respektive 44 procent.

Vid en fråga i enkäten får eleverna ange hur ofta, under de senaste 12 månaderna, de vid ett och samma tillfälle druckit alkohol motsvarande minst fyra stora burkar starköl/starkcider eller 25 cl sprit eller en helflaska vin eller sex burkar folköl. Syftet med frågan är att mäta intensivkonsumtion av alkohol bland eleverna. I årskurs 9 intensivkonsumerar 11 procent alkohol någon gång i månaden eller oftare och i andra året på gymnasiet är motsvarande andel 36 procent. Ingen skillnad syns mellan könen.

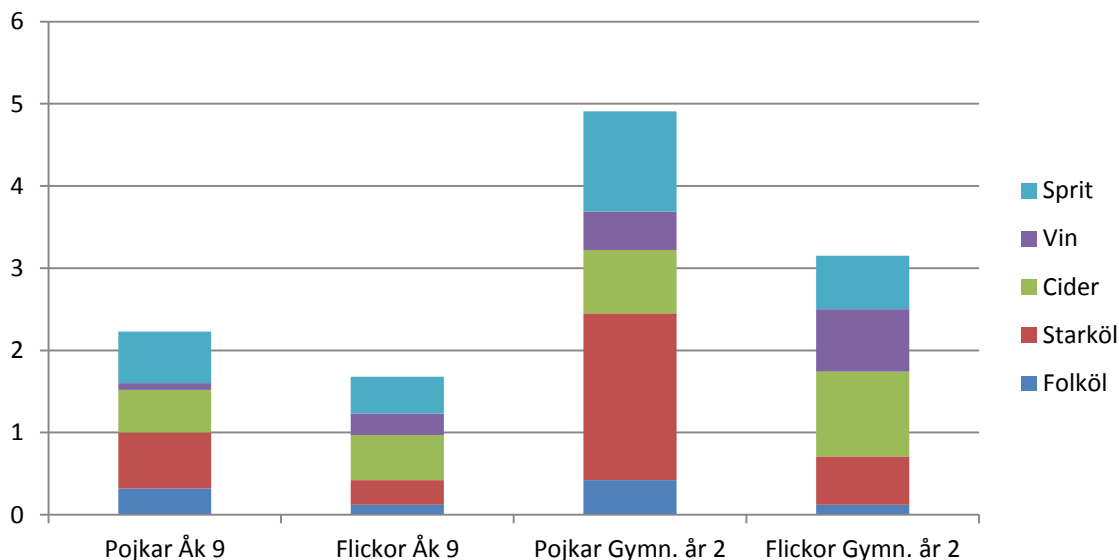
Att vara storkonsument av alkohol definieras genom att man dricker 9 standardglas³ (för flickor) eller 14 standardglas (för pojkar) per vecka eller mer. I årskurs 9 är 5 procent av eleverna, enligt detta mått, storkonsumenter av alkohol (4 procent av pojkarna och 6 procent av flickorna). I gymnasiet år 2 är motsvarande andel 13 procent. Ingen skillnad syns mellan könen i denna årskurs.

4.2.2 Typ av dryck

Vad gäller vilken typ av alkohol som eleverna i årskurs 9 och gymnasiet år 2 i länet dricker uppger de följande fördelning (figur 5):

³ Ett standardglas innehåller 12 gram alkohol (ex. 4 cl starksprit, 8 cl starkvin, 12–15 cl vin, 33 cl starköl eller 50 cl folköl) (www.can.se)

Typ av dryck

Figur 5. Genomsnittlig årskonsumtion och typ av dryck omräknad i antal liter 100 procentig alkohol. Uppdelat efter årskurs och kön. Länet.

Pojkar uppger att de dricker öl och sprit i högre utsträckning än vad flickorna gör, medan flickorna i högre grad rapporterar konsumtion av vin och cider.

I årskurs 9 uppger 14 procent att de druckit hembränt under de senaste 12 månaderna. Flickorna anger i högre grad än pojkarna att de druckit hembränt, 17 procent respektive 11 procent. Motsvarande andel i gymnasiet år 2 är 22 procent, pojkar 24 procent och flickor 19 procent.

På frågan varifrån alkoholen kom senaste gången eleverna i Östersunds kommun drack olika typer av alkoholhaltiga drycker uppger flest elever i årskurs 9 att alkoholen kom ifrån Systembolaget följt av att de inte vet varifrån alkoholen kom samt att den kom från affär. Även i gymnasiets år 2 uppger flest elever att alkoholen kom ifrån Systembolaget följt av restaurang samt affär.

4.2.3 Problem i samband med alkohol

I enkäten ställs en fråga som berör elevernas riskbeteende där de får ange om de under de senaste 12 månaderna råkat ut för en rad händelser i samband med att de druckit alkohol. De vanligaste riskerna man utsatt sig eller andra för är:

- råkat i gräl
- tappat pengar eller andra värdesaker
- förstört saker eller kläder

I årskurs 9 är även ett av de vanligaste riskbeteendena i samband med alkoholkonsumtion att ha fått problem med förhållandet till föräldrar, medan elever i gymnasiets år 2 uppger att de haft

oskyddat sex eller att de råkat ut för olycka eller skadats. Skillnad syns mellan pojkar och flickor avseende vilken typ av problem de uppger att de råkat ut för i samband med alkoholkonsumtion. Pojkarna uppger i högre grad att de varit inblandade i våld och olyckor samt brottsrelaterade problem, medan flickorna i större utsträckning rapporterar relationsproblem, sexuella problem och att de tappat eller förstört saker.

4.2.4 Bjuden hemma

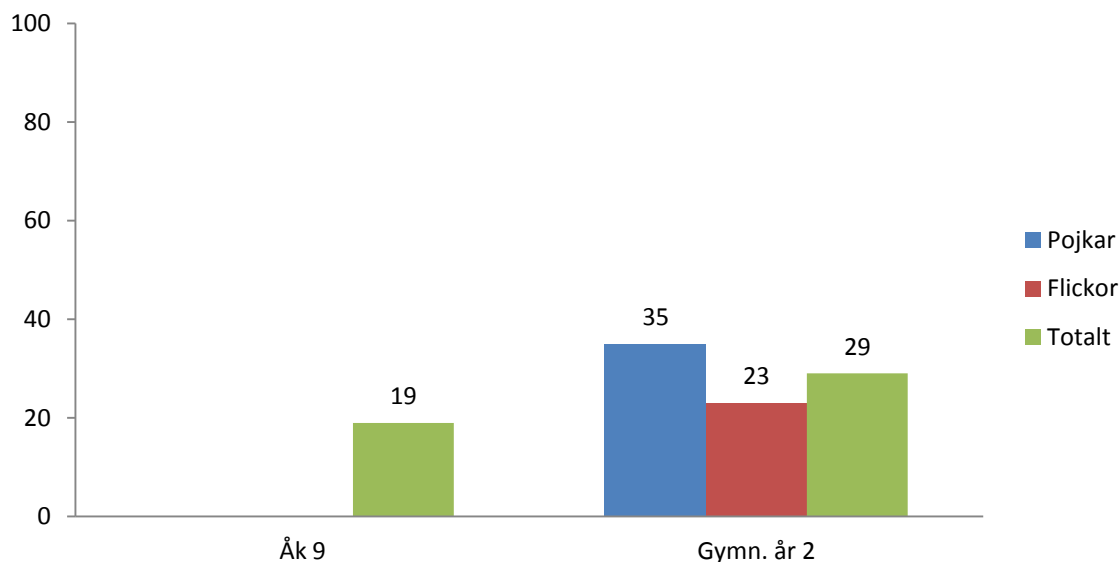
Andelen som uppger att de under senaste året blivit bjuden på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare är högre bland eleverna i gymnasiets år 2 än i årskurs 9, 43 procent respektive 26 procent. I andra året på gymnasiet uppger flickor i högre utsträckning än pojkar att de blivit bjudna på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare, 46 procent respektive 41 procent.

4.3 Narkotika, dopning och spel

4.3.1 Narkotika

I årskurs 9 uppger 19 procent (94 personer) att de någon gång under de senaste 12 månaderna har blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika. Motsvarande siffra i gymnasiets år 2 är 29 procent (251 personer). I årskurs 9 syns ingen skillnad mellan könen, medan pojkar i gymnasiet i större utsträckning än flickor i samma årskurs blivit erbjudna (figur 6).

Erbjuden narkotika

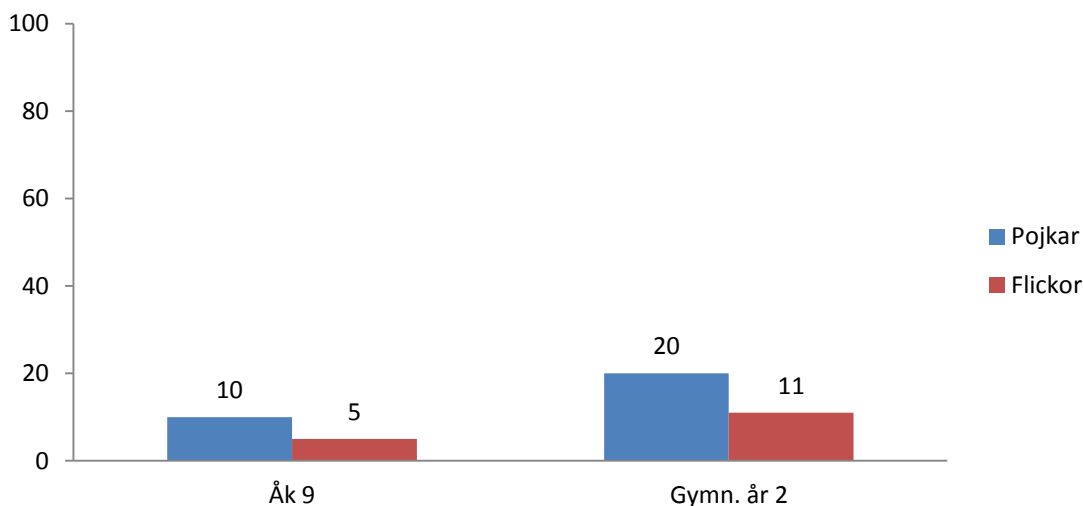

Figur 6. Andel (i procent) som blivit erbjuden att prova eller köpa narkotika de senaste 12 mån. Uppdelat efter årskurs och kön.

Andelen elever i Östersunds kommun som uppger att de någon gång har använt narkotika är 7 procent (35 personer) i årskurs 9 och 15 procent (134 personer) i gymnasiets år 2. Skillnad mellan

pojkar och flickor syns i båda årskurserna, där andelen pojkar i stort sett är dubbelt så stor som andelen flickor (figur 7).

Använt narkotika någon gång

Figur 7. Andel (i procent) som provat narkotika någon gång. Uppdelat efter årskurs och kön.

I enkäten får eleverna också fylla i när de senast använt narkotika (under de senaste 30 dagarna, under de senaste 12 månaderna eller för mer än 12 månader sedan). Av de elever i årskurs 9 i Östersunds kommun som uppger att de någon gång använt narkotika uppger 80 procent (28 personer) att de använt narkotika under de senaste 12 månaderna och 26 procent (9 personer) uppger att de använt narkotika under de senaste 30 dagarna. I gymnasiet år 2 är motsvarande andelar 60 procent (81 personer) samt 11 procent (15 personer).

Om man i stället tittar på andelen av alla elever i respektive årskurs så uppger 6 procent av eleverna i årskurs 9 att de använt narkotika de senaste 12 månaderna och 2 procent de senaste dagarna. Motsvarande andelar i gymnasiet år 2 är 9 procent respektive 2 procent.

4.3.1.1 Narkotikatyp och frekvens

Bland dem som någon gång provat narkotika är den vanligaste typen av narkotika hasch, följt av marijuana och spice eller liknande rökmixar. I årskurs 9 uppger 1 procent (5 personer) att de använt ecstasy och i gymnasiet år 2 uppger 1 procent (9 personer) att de använt amfetamin.

Vanligaste sättet att få tag på narkotika är för elever i både årskurs 9 och gymnasiet andra år genom en kompis eller pojk-/flickvän, följt av genom en bekant eller genom ”annan person”.

Andelen som uppger att de någon gång använt så kallade nätdroger/designerdroger/RC-droger/nya syntetiska droger är 4 procent i årskurs 9 (2 procent i länet) och 5 procent i gymnasiet år 2. Den nätdrog som använts i störst utsträckning är spice eller liknande rökmixar och av de 50 personer i länet som uppger att de provat spice återfinns 38 av dem i Östersunds kommun. Pojkar uppger i större utsträckning än flickor, i båda årskurserna, att de använt nätdroger.

4.3.2 Dopning, sniffning/boffning och läkemedel

I länet uppger totalt 16 personer (i de båda årskurserna tillsammans) att de någon gång använt dopning i form av anabola steroider (AAS). Tio av dessa personer har Östersund som sin skolkommun.

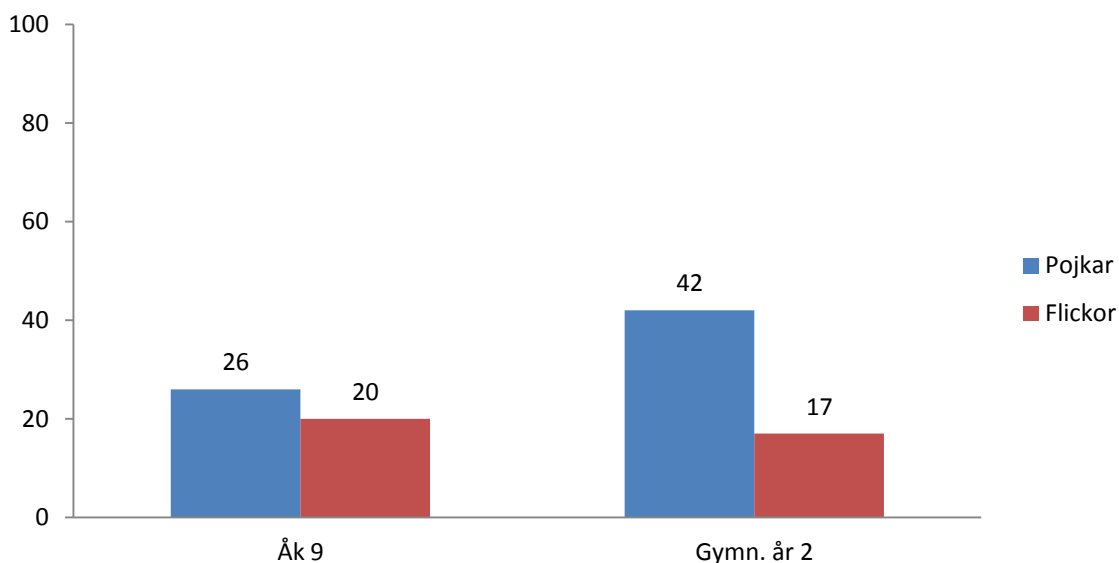
I årskurs 9 i Östersunds kommun uppger 8 procent och i andra året på gymnasiet uppger 11 procent att de någon gång har sniffat/boffat.

Drygt 2 procent i årskurs 9 och drygt 3 procent i gymnasiets år 2 uppger att de någon gång använt receptbelagda läkemedel utan recept. I årskurs 9 uppger 3 procent att de använt läkemedel med alkohol i berusningssyfte. Motsvarande andel i andra året på gymnasiet är knappt 5 procent. I båda årskurserna uppger flickor i något högre grad än pojkar att de använt läkemedel med alkohol i berusningssyfte.

4.3.3 Spel

I årskurs 9 uppger 23 procent och i gymnasiets år 2 uppger 29 procent att de någon gång spelat om pengar. Andelen pojkar är högre än andelen flickor i båda årskurserna (figur 8).

Spelat om pengar

Figur 8. Andel (i procent) som har spelat om pengar någon gång. Uppdelat efter årskurs och kön.

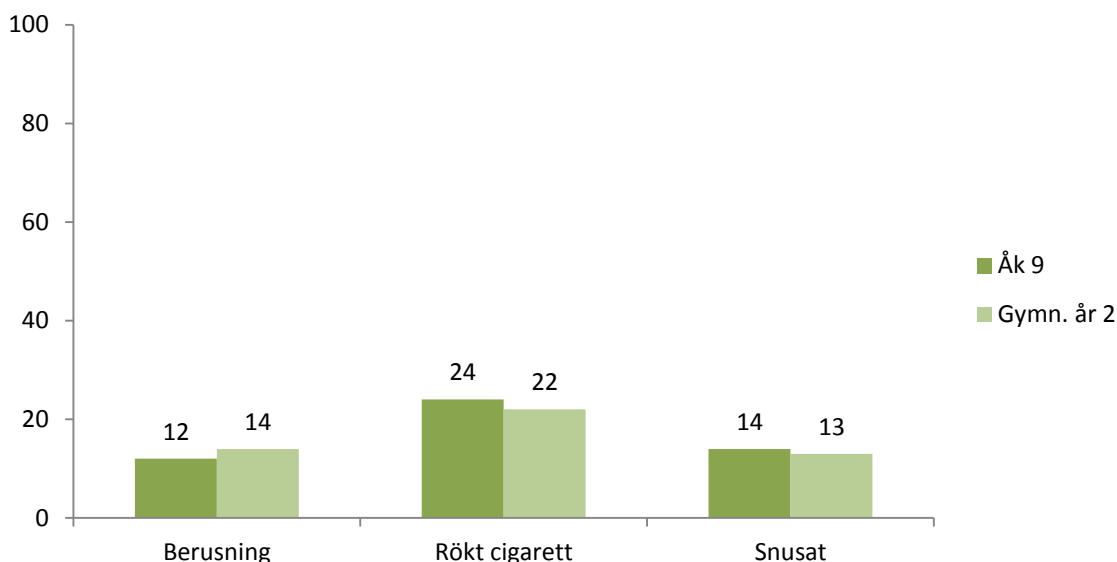
4.4 Debutålder och tillgänglighet

4.4.1 Debutålder

Vanligaste åldern att debutera med de olika droger som undersökningen omfattar är vid 14-15 års ålder. Debutåldern för att röka cigaretter är något lägre än för övriga droger (13-14 år) och debutåldern för att prova marijuana eller hasch är något högre (15-17 år).

I diagrammet nedan redovisas andelar över de elever som debuterat med cigaretter, snus eller berusat sig vid 13 års ålder eller yngre (figur 9).

Debut vid 13 år eller yngre

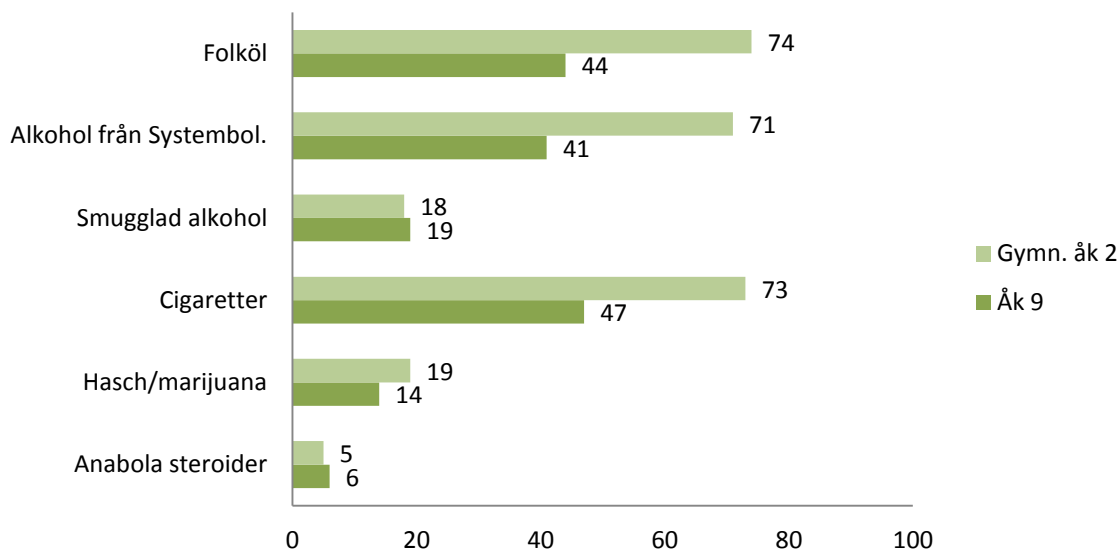
Figur 9. Andel (i procent) som uppger att de debuterat vid 13 år eller yngre. Uppdelat efter årskurs.

Skillnad syns mellan könen vad gäller debut av snusning, där pojkar i högre grad än flickor uppger att de debuterat tidigt. Andelen i gymnasiet år 2 som uppger berusningsdebut vid 13 år eller yngre är högre bland flickor än bland pojkar.

4.4.2 Tillgänglighet

I Östersunds kommun kan en stor del av eleverna, i både årskurs 9 och gymnasiet år 2 få tag på olika typer av droger inom 24 timmar. Tillgängligheten är större för elever i gymnasiet (figur 10).

Tillgänglighet inom 24 timmar

Figur 10. Andel (i procent) som kan få tag på olika typer av droger inom 24 timmar. Uppdelat efter årskurs.

Flickor kan, i båda årskurserna, få tag på alkohol från Systembolaget och cigaretter i högre utsträckning än vad pojkar kan. I andra året på gymnasiet kan pojkar i betydligt högre utsträckning än flickor få tag på smugglad alkohol, hasch/marijuana och anabola steroider. Elever i årskurs 9 i Östersunds kommun uppger att de kan få tag på smugglad alkohol, hasch/marijuana och anabola steroider i något högre grad än vad elever i samma årskurs i länet i stort uppger.

4.5 Riskuppfattning/Attityder

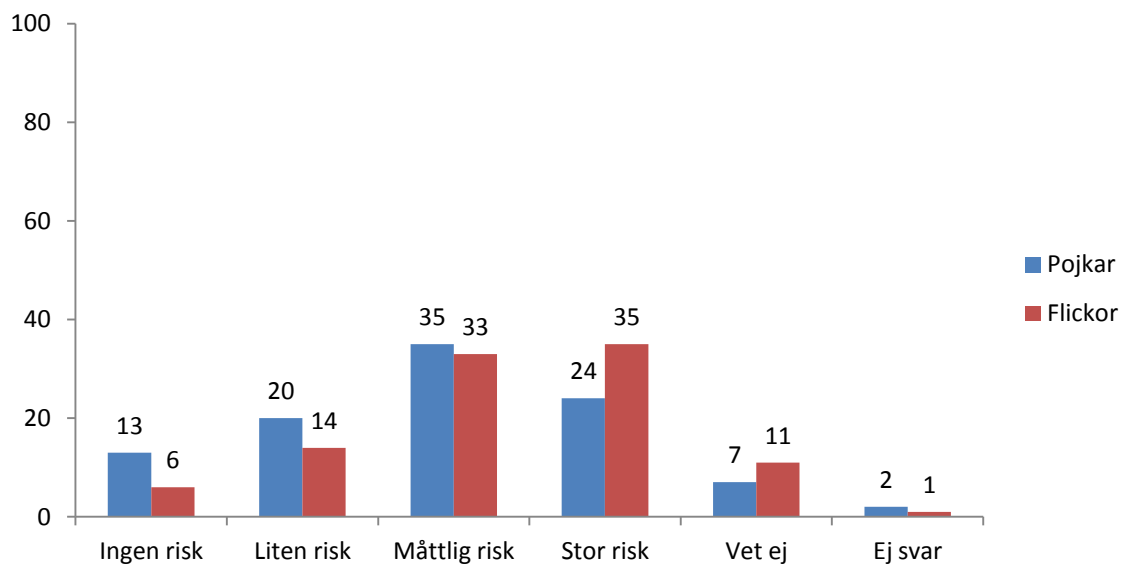
4.5.1 Elevernas riskuppfattning

I enkäten ställs frågor om elevernas riskuppfattning där de får ange hur stor risk de tror att det är att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt, om de använder olika typer av droger i en viss utsträckning.

Vad gäller risken att skada sig själv om de röker **tio cigaretter eller mer per dag** uppger cirka en tiondel av elever i båda årskurserna alternativet *'ingen risk'*. Ungefär hälften av eleverna uppger att de tror att det är *'stor risk'*. Flickor i år 2 på gymnasiet uppger i lägre utsträckning än pojkar i samma årskurs samt än elever i årskurs 9 alternativet *'ingen risk'*.

Vad gäller elevernas uppfattning om hur stor risk det är att skada sig själv om de **snusar 3 dosor (ca 100 "prillor") per vecka** syns skillnader i riskuppfattning mellan könen. Figuren nedan visar hur svaren fördelar sig bland pojkar och flickor i gymnasiets andra år, där pojkar skattar risken lägre än vad flickorna gör. Liknande skillnad syns även i årskurs 9.

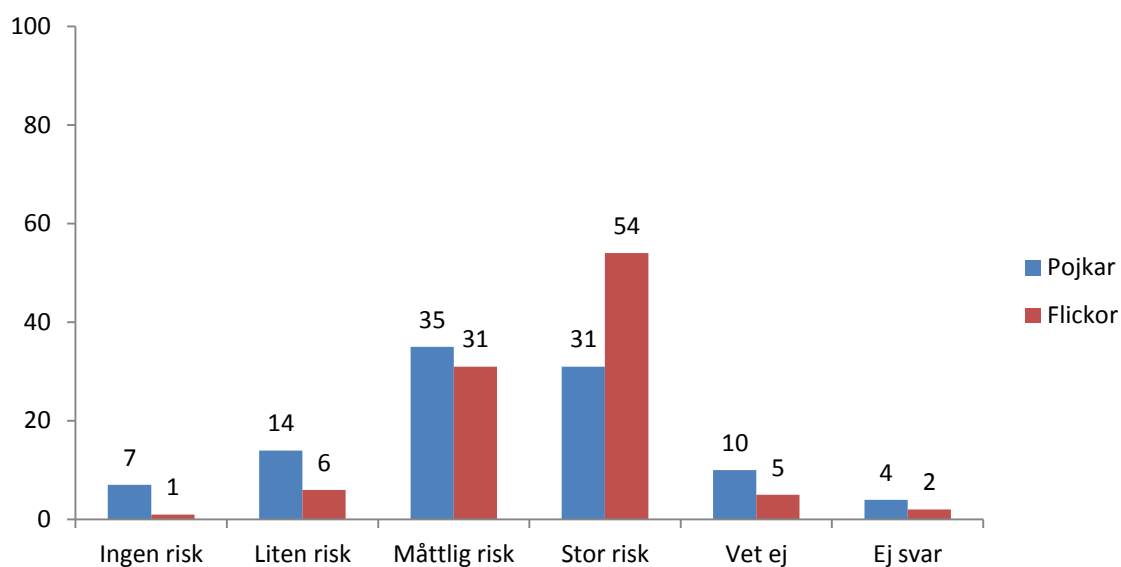
Riskuppfattning snus

Figur 11. Andelar (i procent) för respektive svarsalternativ. Gymnasiet år 2. Uppdelat efter kön.

Även vid hur stor risk eleverna tror det är att skada sig själv om de **berusar sig på alkohol varje helg** finns skillnader mellan pojkar och flickor, där pojkarna skattar risken lägre än vad flickorna gör. Figuren nedan visar fördelningen i årskurs 9 och liknande skillnad återfinns i gymnasiet år 2.

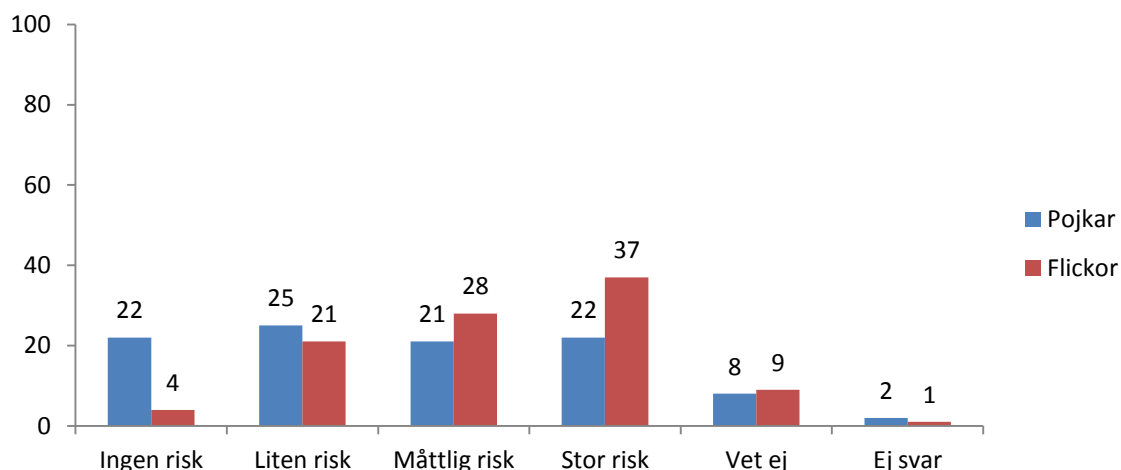
Riskuppfattning berusning varje helg

Figur 12. Andelar (i procent) för respektive svarsalternativ. Årskurs 9. Uppdelat efter kön.

Samma mönster kan ses gällande risken att skada sig själv om de **provar marijuana eller hasch 1-2 gånger** där pojkar uppger en lägre riskuppfattning än flickor (figur 13). Även mellan årskurserna syns skillnader i pojkarnas svar, där pojkar i årskurs 9 skattar risken högre än vad pojkarna i gymnasiets andra år gör. Däremot skattar pojkar i årskurs 9 i Östersunds kommun risken som lägre än vad pojkar i samma årskurs i länet i stort gör.

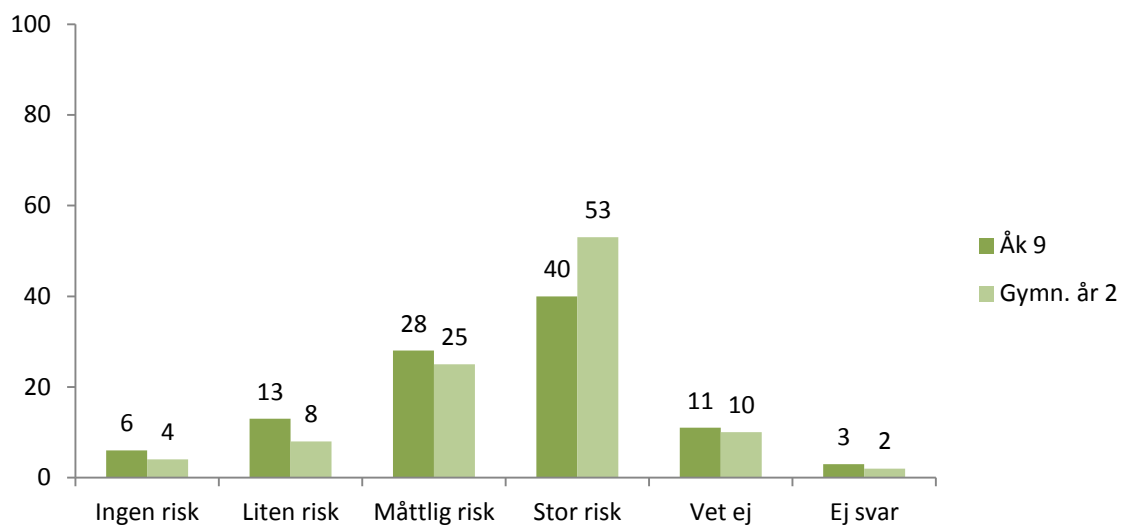
Riskuppfattning prova marijuana/hasch 1-2 ggr

Figur 13. Andelar (i procent) för respektive svarsalternativ. Gymnasiet år 2. Uppdelat efter kön.

Risken att skada sig själv om de **provar heroin 1-2 ggr** skattas lägre bland eleverna i årskurs 9 än i andra året på gymnasiet (figur 14). Mellan pojkar och flickor syns vissa skillnader, där pojkar i högre grad än flickor uppger alternativet 'ingen risk' och flickorna i högre utsträckning än pojkar uppger alternativet 'måttlig risk'.

Riskuppfattning prova heroin 1-2 ggr

Figur 14. Andelar (i procent) för respektive svarsalternativ. Uppdelat efter årskurs.

Vad gäller hur stor risk eleverna tror att det är att skada sig själva om de **provar att sniffa/boffa 1-2 gånger** uppger en högre andel i årskurs 9 än i gymnasiet andra år alternativet 'ingen risk', 8 procent respektive 5 procent. Även vad gäller alternativet 'stor risk' är andelen lägre i årskurs 9 än i år 2 i gymnasiet. I årskurs 9 syns också skillnad mellan pojkar och flickor, där pojkar i högre utsträckning än flickor anger alternativen 'ingen risk'/'liten risk', 31 procent respektive 22 procent.

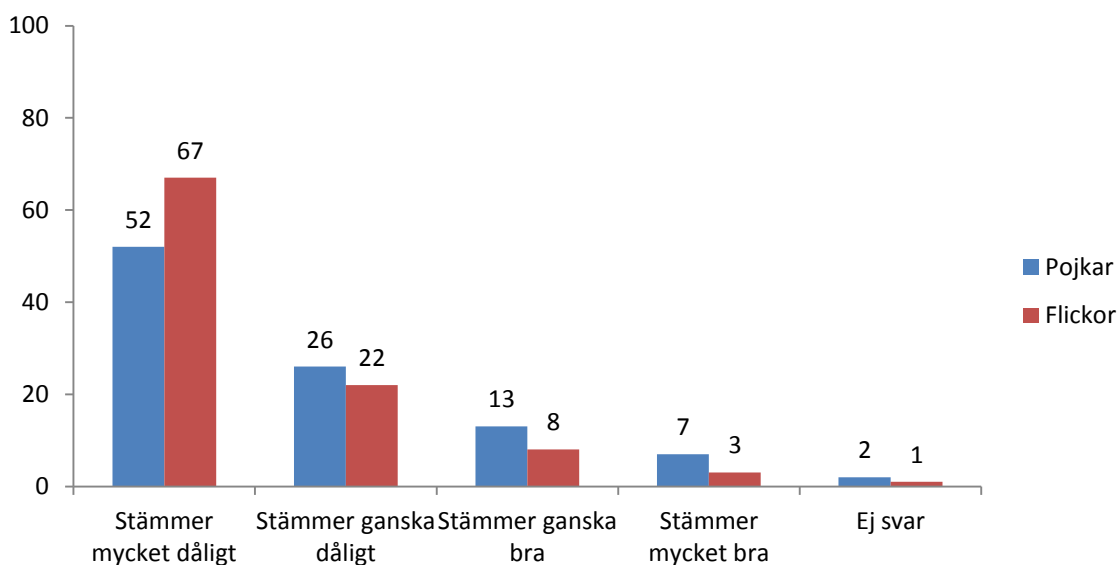
Genomgående bland eleverna i Östersunds kommun uppger relativt höga andelar, i båda årskurserna, alternativet 'vet ej'. Detta gäller särskilt riskuppfattningen om sniffning/boffning, heroin, hasch/marijuana samt snus.

4.5.2 Elevernas uppfattning om föräldrar/vårdnadshavares attityder

I enkäten får eleverna även besvara en rad påståenden om sina föräldrar/vårdnadshavares attityd till att eleven brukar olika typer av droger. För påståendet att det för föräldrarna/vårdnadshavarna är **okej om jag röker cigaretter** uppger majoriteten av eleverna, 85 procent i årskurs 9 och 71 procent i gymnasiet andra år, att påståendet 'stämmer mycket dåligt'.

Vad gäller om det för föräldrar/vårdnadshavare är **okej om jag snusar** syns skillnader både mellan årskurserna och mellan pojkar och flickor, där andelen som uppger att påståendet stämmer 'ganska bra'/'mycket bra' är högre i gymnasiet år 2 än i årskurs 9. Pojkar uppger en mer tillåtande attityd hos sina föräldrar/vårdnadshavare än vad flickorna gör och detta gäller i båda årskurserna (figur 15).

Okej om jag snusar

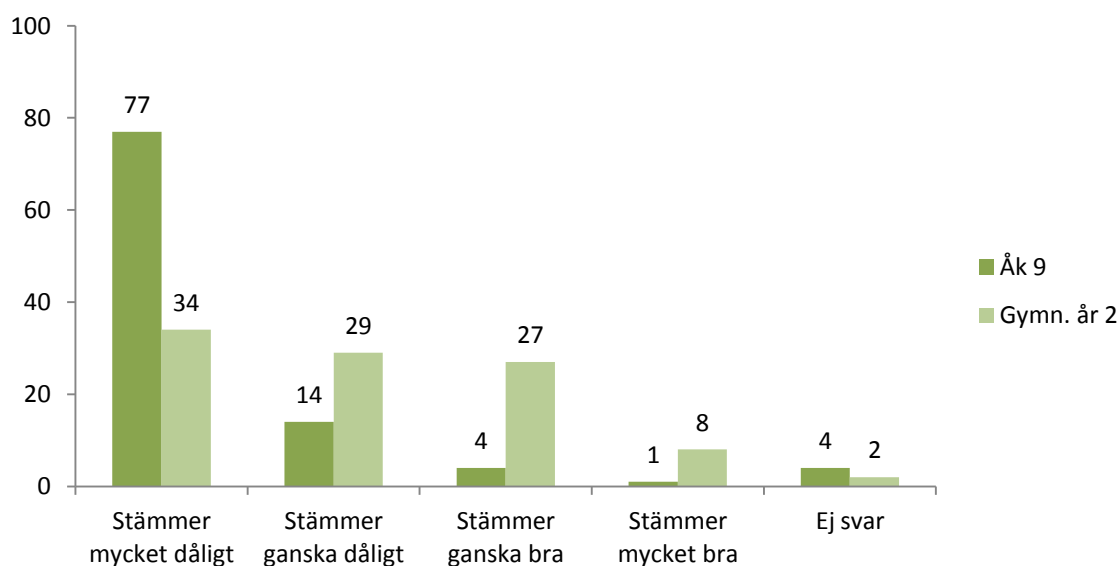
Figur 15. Andelar (i procent) för respektive svarsalternativ. Gymnasiet år 2. Uppdelat efter kön.

Vid påståendet om det för mina föräldrar/vårdnadshavare är **okej om jag dricker alkohol** uppger 62 procent i årskurs 9 att påståendet 'stämmer mycket dåligt'. Motsvarande andel i år 2 på gymnasiet är betydligt lägre, 18 procent, och andelen som uppger att påståendet 'stämmer mycket bra' är 19 procent. I jämförelse med länet i stort så utmärker sig pojkar i gymnasiet år 2 i

Östersunds kommun då de i högre grad än pojkar i länet uppger en mer tillåtande attityd hos föräldrar/vårdnadshavare.

Skillnad mellan årskurserna ses även vad gäller om det för mina föräldrar/vårdnadshavare är **okej om jag dricker mig berusad**, där eleverna i gymnasiets år 2 skattar sina föräldrars inställning som mer tillåtande än vad elever i årskurs 9 gör (figur 16). Bland gymnasieeleverna i år 2 syns även skillnad i svaren mellan pojkar och flickor, där pojkarna uppger en mer tillåtande attityd hos föräldrar/vårdnadshavare än vad flickorna gör. Även här uppger pojkar i gymnasiets år 2 i Östersunds kommun en mer tillåtande attityd hos föräldrar/vårdnadshavare än vad pojkar i länet i stort gör.

Okej om jag dricker mig berusad

Figur 16. Andelar (i procent) för respektive svarsalternativ. Uppdelat efter årskurs.

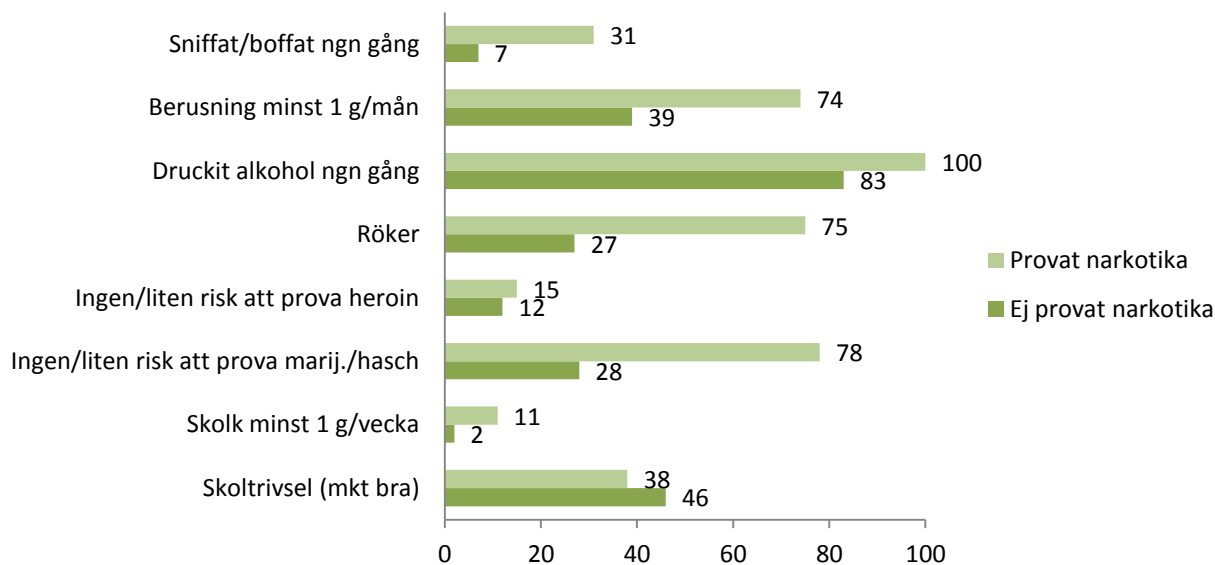
Mest restriktiv inställning skattar eleverna att föräldrar/vårdnadshavare har när det gäller om det är **okej om jag röker hasch/marijuana**. Där uppger 97 procent i årskurs 9 och 96 procent i andra året på gymnasiet att påståendet 'stämmer mycket dåligt'. Andelen som uppger detta alternativ är något högre bland flickor än bland pojkar.

4.6 Sambandsanalyser mellan olika droger – i länet

Det finns samband mellan olika drogvanor och enligt Statens folkhälsoinstitut finns det i deras befolkningsstatistik tydliga samband mellan t.ex. riskbruk av alkohol, cannabisanvändning, tobaksbruk och riskabla spelvanor (www.fhi.se). Detta betyder att det ofta är samma grupper som har flera olika beroendeframkallande levnadsvanor.

Liknande samband mellan olika drogvanor syns även i Jämtlands län i denna enkätundersökning. Exempel på detta är att bland de elever i år 2 på gymnasiet som uppger att de någon gång har provat narkotika också återfinns en högre andel av en rad andra faktorer/beteenden än bland de elever i samma årskurs som inte provat narkotika (figur 17).

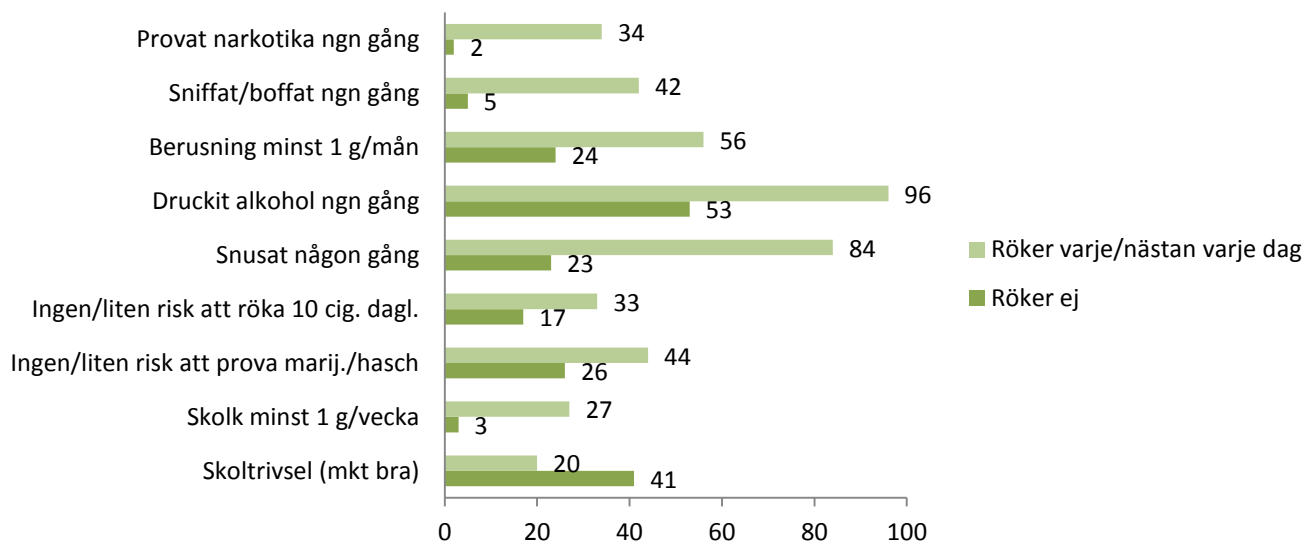
Provat narkotika

Figur 17. Skillnader i beteende/riskuppfattning/upplevelse mellan de elever i gymnasiet år 2 som har använt respektive inte använt narkotika någon gång. Andel i procent.

Även bland de elever i årskurs 9 som uppger att de röker varje dag/nästan varje dag återfinns en högre andel av en rad andra faktorer/beteenden än bland de elever i samma årskurs som inte röker (figur 18).

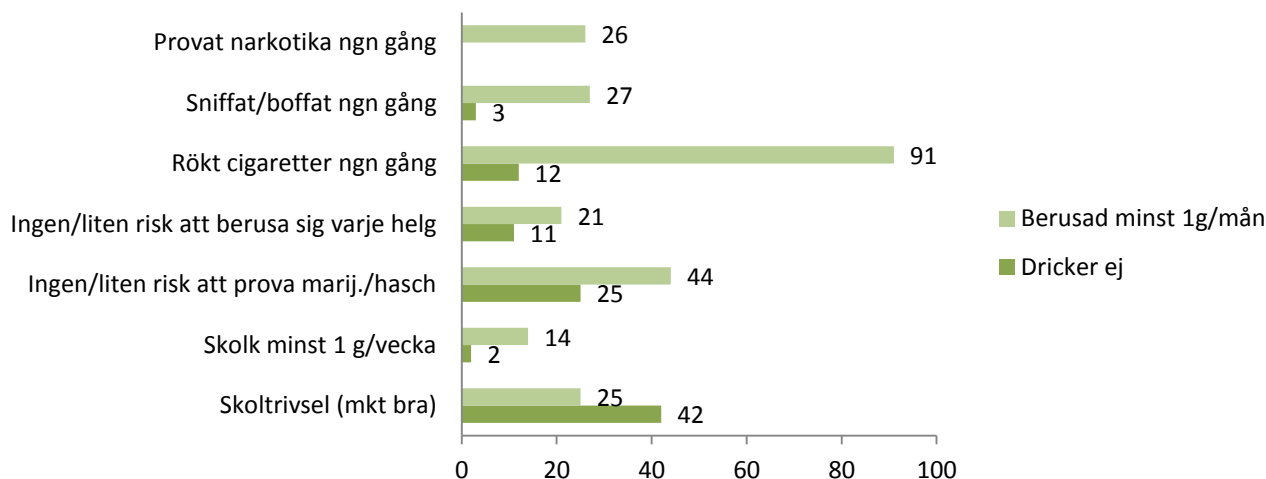
Röker varje/nästan varje dag

Figur 18. Skillnader i beteende/riskuppfattning/upplevelse mellan de elever i årskurs 9 som röker varje/nästan varje dag och de elever som inte röker. Andel i procent.

Samma mönster ses även när de elever i årskurs 9 i länet som uppger att de berusar sig på alkohol minst 1 gång i månaden sätts i jämförelse med eleverna som inte dricker alkohol (figur 19). Andelen som provat narkotika någon gång bland de elever som inte dricker alkohol understiger 1 procent och redovisas därmed inte.

Berusad minst 1 g/mån

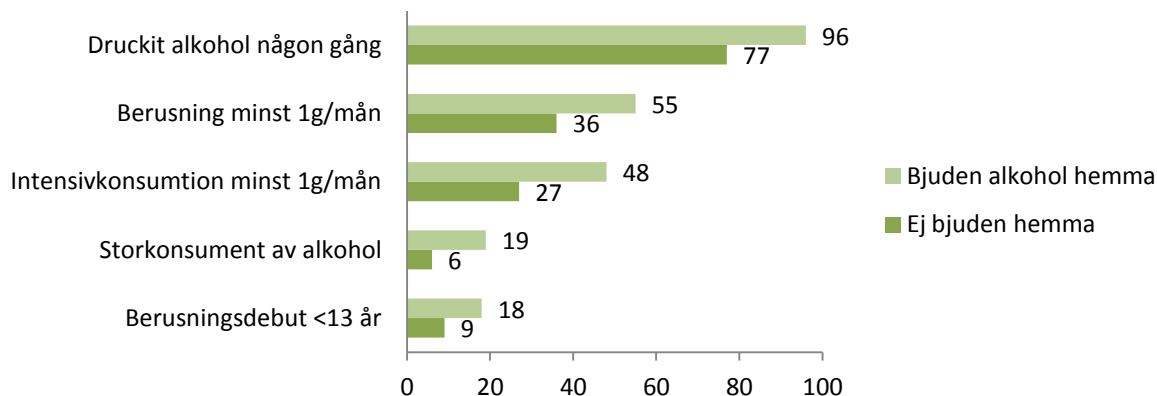

Figur 19. Skillnader i beteende/ riskuppfattning/ upplevelse mellan de elever i årskurs 9 som berusar sig minst 1 gång/mån och de elever i samma årskurs som inte dricker alkohol. Andel i procent.

Även de elever i gymnasiet år 2 som uppger berusningsdebut vid 13 års ålder eller yngre uppger i större utsträckning att de intensivkonsumerar alkohol, är storkonsumenter samt berusningsdricker än de elever i samma årskurs som debuterat senare.

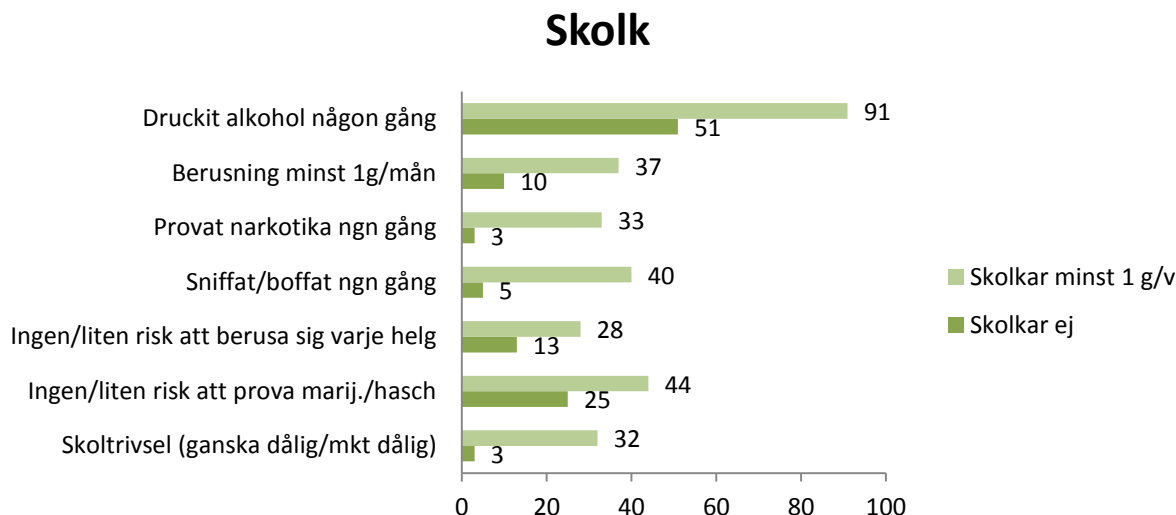
I enkätundersökningen syns även samband mellan droganvändande och förhållanden i hemmet. Till exempel uppger en högre andel av eleverna (i båda årskurserna) att de röker eller att de snusar om de också har någon i hemmet som använder tobak. Även vad gäller att bli bjuden på alkohol hemma visar samband med en högre alkoholkonsumtion (figur 20).

Bjuden alkohol hemma

Figur 20. Skillnader i alkoholkonsumtion mellan de elever i år 2 gymnasiet som blivit bjudna på alkohol hemma senaste 12 månaderna och de elever i samma årskurs som inte har blivit bjudna. Andel i procent.

En annan faktor som visar sig ha samband med de olika droger som enkätundersökningen berör är skolk, där de elever (i båda årskurserna) som skolkar i hög utsträckning också uppger användande av droger i högre grad än de elever som inte skolkar (figur 21).

Figur 21. Skillnader i beteende/riskuppfattning/upplevelse mellan de elever i årskurs 9 som skolkar minst 1 gång/vecka och de elever i samma årskurs som aldrig skolkar. Andel i procent.

5 DISKUSSION MED BEHOVSANALYS

Resultatet av enkätundersökningen 'Skolelevers drogvanor 2012' i Östersunds kommun visar att de droger som undersökningen innefattar även används, finns tillgängliga samt utgör ett problem i kommunen. Resultaten kan därmed utgöra ett nuläge och ligga till grund för prioriteringar och beslut samt verksamhetsplanering inom ANDT-området. Vilka områden bör ligga i fokus? Vad vill vi uppnå?

Förebyggande arbete inom ANDT handlar i stor utsträckning om att förhindra att barn och unga kommer i kontakt med droger överhuvudtaget, men även att skjuta upp debut samt minska bruk och missbruk bland dem som redan kommit i kontakt med droger (Statens folkhälsoinstitut, 2008). Universella eller generella insatser riktas till alla och kan exempelvis handla om tillgänglighetsbegränsning, breda informationskampanjer, information till olika målgrupper såsom elever, föräldrar och lärare. Selektiva insatser riktas sig däremot till en mer definierad riskgrupp och indikerade insatser syftar till att förhindra att problemen för de unga som redan använder droger blir större. Många gånger krävs en kombination av dessa insatser och i samverkan mellan flera olika aktörer i samhället.

Nedan följer den analys av resultatet som framkommit under den länsgemensamma processen kring drogvanundersökningen. Skillnader mellan könen syns i resultaten och lyfts även i följande analys, men viktigt att poängtera är att eventuella skillnader inte nödvändigtvis är orsakade av just kön. Skillnader kan mycket väl även förekomma inom gruppen pojkar liksom inom gruppen flickor.

5.1 Tobak

I årskurs 9 uppger knappt var femte elev och i gymnasiet år 2 var tredje elev att de röker. Vad gäller snusning så är andelarna lägre, men oroväckande är att 23 procent av pojkarna i andra året på gymnasiet snusar varje/nästan varje dag. Pojkar uppger även tidigare debut vad gäller snusning än vad flickor gör, medan flickor uppger högre tillgänglighet på cigaretter än vad pojkarna gör. Cigaretter är det som eleverna uppger att de lättast kan få tag på inom 24 timmar och debutåldern för att tobak är också något lägre än för övriga droger, vilket motiverar tidiga insatser samt att minska tillgängligheten.

Något som särskilt bör belysas är bruket av vattenpipa där en av fyra elever i årskurs 9 och hälften av eleverna i gymnasiet år 2 uppger att de någon gång provat. Intresset för vattenpipa har ökat i Sverige de senaste åren och särskilt bland ungdomar (Lundin, 2006). Antaganden har förekommit om att vattenpipsrökningen är mindre skadlig än vanlig pipsrökning, då det funnits uppfattningar om att tobaken är nikotinfri och att röken renas genom vattnet. Efter en kartläggning genomförd av Världshälsoorganisationen (WHO) framkom dock att tobaksröken från en vattenpipa innehåller en rad ohälsosamma ämnen, förutom nikotin (Världshälsoorganisationen, 2005). Dessutom uppskattas en session med vattenpipa vara under en längre tid och en vattenpipssession beräknas motsvara att en cigarettörkare röker 100 cigaretter. Är dessa risker kända bland eleverna eller ser man vattenpipan som en exotisk "kul grej"? Känner elevernas föräldrar till riskerna? Troligtvis behövs en kunskapsökning kring vattenpipsrökning riktad till flera målgrupper.

Något som kan lyftas fram som en möjlighet är den stora andel elever som faktiskt vill sluta med tobak. Omräknat till antal elever så vill 273 personer sluta röka och 150 personer sluta snusa, nu eller i framtiden. Vad finns det för stöd och resurser till dessa elever? Vilken kapacitet har t.ex. elevhälsan att bemöta detta?

5.2 Alkohol

Majoriteten av eleverna, i båda årskurserna, har någon gång druckit alkohol. Detta är oroväckande, särskilt i årskurs 9. En större andel flickor än pojkar uppger att de druckit någon gång, medan pojkar har en högre genomsnittlig årskonsumtion än flickor, särskilt i gymnasiet år 2 där pojkarna har den högsta genomsnittliga årskonsumtionen i länet.

I år 2 på gymnasiet uppger 45 procent av eleverna att de berusar sig på alkohol minst en gång i månaden. Oroväckande är också att drygt en tiondel i årskurs 9 samt en av tre elever i gymnasiet år 2 intensivkonsumerar alkohol någon gång i månaden eller oftare. Studier visar att unga vuxna ofta konsumerar större mängder alkohol vid ett och samma tillfälle än andra åldersgrupper (Socialstyrelsen, 2011). Hög alkoholkonsumtion ökar bland annat risken för psykosociala problem samt risken för olycksfallsskador. Även i denna undersökning i Östersunds kommun uppger eleverna att de har råkat ut för både våld och problem i relationer samt utsatt sig för stora risker i samband med alkoholpåverkan. Till exempel uppger eleverna i år 2 på gymnasiet att de haft oskyddat sex eller att de råkat ut för olycka eller skadats i samband med att de druckit alkohol.

Vanligaste debutålder för att ha druckit minst ett glas alkohol är 14 år och för berusning 15 år. En amerikansk studie visar att det är fyra gånger större risk att bli alkoholberoende för en individ som börjar dricka alkohol vid 14 års ålder än för en individ som börjar vid 20 års ålder. (Hingison, Heeren, & Winter, 2006). Alkohol är skadligt för hjärnan, oavsett ålder, men eftersom hjärnan fortsätter att utvecklas ända upp till 25-årsåldern är ungas hjärnor ännu ömtåligare (www.fhi.se). Även i ANDT-strategin betonas vikten av att skjuta upp alkoholdebuten (www.andt-strategin.info). Oroande resultat från sambandsanalyser i denna undersökning är därmed att de elever i år 2 på gymnasiet i länet som uppger berusningsdebut vid 13 års ålder eller yngre även intensivkonsumerar alkohol, är storkonsumenter samt berusningsdricker i högre utsträckning än de elever som debuterat senare. Flickor i gymnasiet år 2 i Östersunds kommun uppger den högsta andelen i länet vad gäller berusningsdebut vid 13 års ålder eller yngre.

Tillgängligheten av alkohol är ungefär densamma som för cigaretter och drygt 40 procent i årskurs 9 och drygt 70 procent i gymnasiet år 2 uppger att de kan få tag på alkohol från Systembolaget eller från affär (folköl) inom 24 timmar. Eleverna i Östersunds kommun uppger den högsta andelen i länet avseende tillgänglighet till smugglad alkohol inom 24 timmar. En annan typ av tillgänglighet till alkohol som bör belysas är att bli bjuden hemma, vilket en av fyra elever i årskurs 9 och 43 procent av eleverna i år 2 på gymnasiet uppger att de har blivit. Detta är allvarligt då forskning, bland annat en svensk avhandling, visar att föräldrar som bjuder på alkohol hemma är en riskfaktor för intensivkonsumtion av alkohol bland flickor (Danielsson, 2011). Även i denna undersökning i Jämtlands län finns samband, där de elever som uppger att de blivit bjudna hemma i större utsträckning berusar sig, intensivkonsumerar och är storkonsumenter än de elever som inte har blivit bjudna hemma.

5.3 Narkotika och dopning

I ANDT-strategin uttrycks i det övergripande målet en nolltolerans mot narkotika (Regeringen, 2011). Resultaten från denna drogvaneundersökning visar dock att narkotika förekommer även i Östersunds kommun, i både årskurs 9 och gymnasiet år 2. Situationen är särskilt oroande i andra året på gymnasiet och i synnerhet bland pojkarna. I båda årskurserna är andelen pojkar i det närmaste dubbelt så stor som andelen flickor.

Vanligaste typen av narkotika är cannabis (hasch och marijuana), men även så kallade nätdroger som t.ex. spice förekommer bland eleverna. Av de elever i Jämtlands län som använt spice har 76 procent Östersunds som sin skolkommun. Angående nätdroger är ett stort problem att nya preparat dyker upp på marknaden och alla är inte heller olagliga. Kanske får många elever därför uppfattningen att dessa droger inte är särskilt farliga? Mycket allvarligt är också att ett antal elever i kommunen uppger att de provat ecstasy och amfetamin.

Media har haft stort fokus på narkotika och bilden som framställs är att det sker en ökning i länet. Då denna rapport redovisar ett nuläge och inte gör jämförelser med tidigare studier är det inte möjligt att uttrycka sig angående eventuell ökning eller minskning av narkotika i Östersunds kommun. Men oavsett detta behöver vi ställa oss frågan om det är acceptabelt att 35 elever i årskurs 9 och 134 elever i gymnasiet andra år har använt narkotika? Onekligen finns narkotikan tillgänglig i kommunen då 19 procent i årskurs 9 och knappt en tredjedel i år 2 på gymnasiet uppger att de blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika. Bland eleverna i årskurs 9 uppger också 14 procent, vilket är högst i länet, att de kan få tag på hasch/marijuana inom 24 timmar.

Motsvarande andel i gymnasiet år 2 är 19 procent. Tillgängligheten till narkotika är lägre än för cigaretter och alkohol och debutåldern är också högre för narkotika än för övriga droger.

I länet uppges totalt 16 personer, varav majoriteten har Östersund som skolkommun, i både årskurs 9 och gymnasiet år 2 tillsammans att de någon gång använt dopning i form av anabola steroider. Detta kan tyckas vara ett litet antal, men då målet på riksnivå är ett samhälle fritt från dopning är det viktigt att lyfta fram att 6 procent av eleverna i årskurs 9 samt 5 procent i gymnasiet andra år kan få tag på anabola steroider inom 24 timmar.

5.4 Attityder

Påverkan på attityder är ett prioriterat arbetssätt inom 'Mobilisering mot droger' och den läns gemensamma analysen av resultaten har visat särskilt behov av att belysa riskuppfattning och attityder bland både elever och föräldrar/vårdnadshavare.

Riskuppfattningen bland eleverna i Östersunds kommun vad gäller cigarettbruk är högre än riskuppfattningen gällande snus. Särskilt liberal inställning till snus syns bland pojkar i gymnasiet år 2, vilka också skattar en mer tillåtande attityd till snus hos sina föräldrar/vårdnadshavare än vad flickor i samma årskurs gör. I sambandsanalyserna på länsnivå framkommer även att de elever som har tobaksanvändare i hemmet uppges eget tobaksbruk i högre utsträckning än de elever som inte har någon som använder tobak i hemmet.

Även vad gäller risken med att berusa sig varje helg skiljer sig uppfattningen åt mellan könen, där pojkar skattar risken lägre än vad flickor gör. Endast 31 procent av pojkar i gymnasiet år 2 uppges alternativet '*stor risk*'. Även vad gäller hur eleverna skattar föräldrars/vårdnadshavares inställning är läget särskilt oroväckande i andra året på gymnasiet, där 19 procent av eleverna uppges att det är okej med föräldrarna att eleven dricker alkohol och endast 34 procent av eleverna uppges att det absolut inte är okej för föräldrar/vårdnadshavare att de dricker sig berusade. Resultaten visar också att relativt höga andelar av eleverna har bjudits på alkohol hemma, vilket säger något om föräldrars/vårdnadshavares inställning. En Sifo-mätning som Statens folkhälsoinstitut lät göra under våren 2012 visar att 90 procent av de tillfrågade tonårsföräldrarna tycker att det vore bra att ha överenskommelser med andra föräldrar kring gemensamma förhållningssätt till alkohol (www.fhi.se). Sådana överenskommelser kanske skulle kunna stärka tonårsföräldrar att vara mindre tillåtande vad gäller alkohol.

Angående risken att prova marijuana eller hasch 1-2 gånger är riskuppfattningen särskilt låg i Östersunds kommun och även här främst bland pojkar i gymnasiet andra år. Endast 22 procent av pojkarna i denna årskurs uppges alternativet '*stor risk*'. Eleverna skattar risken lägre med att prova marijuana/hasch 1-2 gånger än risken att berusa sig varje helg. Alkohol är också en drog, men som är tillåten i vårt samhälle, medan cannabis är olagligt att köpa/sälja, använda eller i överhuvudtaget inneha. Användning av cannabis kan ge en rad skadeverkningar i kroppen, bland annat skador i andningsorganen, nedstämdhet och depression (www.can.se). Andra följder är försämring i ett flertal tankefunktioner som rör minne, koncentration samt analys- och planeringsförmåga. Detta kan för ungdomar ge störningar i den psykiska mognaden och försämra förmågan för individen att utnyttja sin intellektuella kapacitet. Att cannabis skulle vara en inkörsport till andra illegala droger är omdebatterat, men studier visar att det finns ett samband mellan cannabisanvändning och andra droger (Statens folkhälsoinstitut, 2009). Även om kanske

inte själva användandet i sig är orsak till bruk av tyngre droger, utan även att cannabisanvändningen ger sociala kontakter där andra droger kan förekomma.

Vad gäller elevernas uppfattning om föräldrars/vårdnadshavares attityd till hasch/marijuana så uppger eleverna här den mest restriktiva inställningen av alla droger som frågas efter. I årskurs 9 uppger 97 procent och i år 2 på gymnasiet uppger 96 procent att det absolut inte är okej att eleven röker hasch/marijuana. Detta tyder på att föräldrar/vårdnadshavare ser mycket mer allvarligt på narkotika än på tobak och alkohol. Däremot finns fastställda samband mellan de olika drogerna. Majoriteten av dem som prövar narkotika första gången är berusade, så om ungdomarna inte dricker alkohol minskar också risken för att de prövar narkotika (www.fhi.se). Det är dock svårt att veta vad som är hönan och ägget, d.v.s. vad som orsakar det ena eller andra, då det förmodligen finns flera orsaker som ligger till grund. Även i denna enkätundersökning syns samband där de elever i länet som uppger att de någon gång har provat narkotika också röker, har sniffat/boffat samt berusar sig på alkohol i större utsträckning än de elever som inte provat narkotika.

Slutligen gällande elevernas riskuppfattning om de olika drogerna uppger relativt höga andelar, cirka en tiondel, i båda årskurserna svarsalternativet '*vet ej*'. Detta är något som behöver tas på allvar då det ger en indikation om att kunskapen om riskerna med droger är bristande. En ökad satsning på ANDT-undervisning i skolan kan vara ett sätt att påverka detta.

5.5 Samband

I denna enkätundersökning syns i resultaten på länsnivå samband mellan de flesta droger. Dessa samband tyder på att det ofta är samma riskgrupper för flera av dessa beroendeskapande levnadsvanor (www.fhi.se). Därmed borde även vissa risk- och skyddsfaktorer vara gemensamma, vilket talar för ett sammantaget grepp med förebyggande och hälsofrämjande arbete inom ANDT-området.

En sådan riskfaktor som visar samband med de flesta droger i denna undersökning är skolka, där de elever i länet som skolkar minst en gång i veckan i högre grad uppger att de dricker sig berusade, har provat narkotika, har sniffat/boffat samt har lägre trivsel i skolan än de elever som inte skolkar. Det är ofta känt vilka elever som skolkar och denna begränsade målgrupp kan därmed vara relativt lätt att identifiera för riktade insatser.

5.6 Särskilt angelägna områden

Utifrån ovanstående diskussion vill vi lyfta följande områden som särskilt viktiga för det fortsatta drogförebyggande arbetet i Östersunds kommun:

- ökad kunskap om vattenpipsrökning och dess skadeverkningar
- minskad alkoholkonsumtion, särskilt den höga konsumtionen i gymnasiet år 2
- minskad tillgänglighet av narkotika
- attityder till droger, främst snus, alkohol och narkotika
- information om risker och samband mellan droger till föräldrar/vårdnadshavare
- ökat stöd i föräldrarollen

6 REFERENSER

Danielsson, A. -K. (1 2011). Alkoholbruk i ungdomsåren: Implikationer för prevention. *Socialmedicinsk tidskrift*, s. 91.

Hingison, R., Heeren, T., & Winter, R. M. (160 2006). Age at Drinking Onset and Alcohol Dependence. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, ss. 739-746.

Lundin, N. (2006). Vattenpipa lika skadlig som annan rökning. *Läkartidningen*.

Mobilisering mot droger . (2013). Tillsammans gör vi skillnad! Jämtlands län mobiliserar för ökad trygghet. Programförklaring 2013.

Regeringen. (2011). Prop. 2010/11:47 En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopning- och tobakspolitiken.

Socialstyrelsen. (2011). *Nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder. Tobaksbruk, riskbruk av alkohol, otillräcklig fysisk aktivitet och ohälsosamma matvanor - stöd för styrning och ledning*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Statens folkhälsoinstitut. (2008). Narkotikan i Sverige - Metoder för förebyggande arbete. En kunskapsöversikt. R2008:23. Östersund.

Statens folkhälsoinstitut. (2009). *Skador av hasch och marijuana*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

www.andt-strategin.info. (u.d.). Hämtat från <http://www.andt-strategin.info/propositionen.html> den 04 03 2013

www.can.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.can.se/sv/Drogfakta/Cannabis-hasch-och-marijuana/> den 01 03 2013

www.can.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.can.se/sv/Drogfakta/Fragor-och-Svar/Alkohol/#0> den 01 03 2013

www.fhi.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.fhi.se/Vart-uppdrag/Alkohol-narkotika-dopning-tobak-och-spel/Samband-ANTS/> den 01 03 2013

www.fhi.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.fhi.se/Handbocker/Tonarsparloren/Fakta/Varfor-ar-alkohol-farligt-for-unga/> den 04 03 2013

www.fhi.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.fhi.se/Aktuellt/Nyheter/Tonarsforaldrar-vill-ha-gemensamma-regler-kring-alkohol/> den 05 03 2013

Världshälsoorganisationen. (2005). *Waterpipe Tobacco Smoking: Health effects, Research needs and Recommended Actions by Regulators*. Geneva: World Health Organization.